

УДК 378.147:[37.016:338.486]

Юлія Матвіїв-Лозинська

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ В ПОЗААУДИТОРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Туризм як одне з важливих соціально-економічних явищ сучасності, що “підпорядковане дії об’єктивних законів розвитку людського суспільства, розвиваючись у діалектичній єдності всіх своїх складових, формує власний соціальний простір, у межах якого вирують взаємодії й конкуренції, узгодженості й суперечності, конфлікти та консенсуси туристського життя, історія якого сягає вглиб століть” [9, с. 15]. Тому вихованість працівників сфери туризму є не лише показником культури особистості, але й запорукою успішної професійної діяльності фахівця.

Організація позанавчальної діяльності розглядається як сукупність процесів, цілеспрямованих дій суб’єктів (кураторів, студентського самоврядування, академічних груп, студентів тощо) у позанавчальний час згідно з технологіями, які враховують особливості професійного становлення особистісно орієнтованої моделі взаємодії учасників виховного процесу [2, с. 11].

Однією з найважливіших умов організації такої роботи є професійне спрямування виховної позааудиторної діяльності. Для майбутніх фахівців сфери туризму доцільно у позааудиторній діяльності планувати низку виховних заходів, які тісно пов’язані з окремими аспектами майбутньої професійної діяльності: красназавчі студії, екскурсії, організація туристичних клубів за інтересами тощо.

У статті ми спиралися на наукові розробки М. Бабкіної, Л. Бобко, Н. Волкової, А. Галєєвої, Я. Довгополової, В. Жука, С. Захарова, В. Федорченка, І. Підласого, С. Шехавцевої, Н. Яремчук та ін.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови полікультурного виховання майбутніх фахівців із туристичної галузі у процесі позааудиторної діяльності на основі конкретизованих до умов дослідження принципів туристичного виховання.

Позааудиторну роботу у вищому туристичному навчальному закладі можна розглядати як сукупність навчально-виховних заходів, що є невід’ємною складовою у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із туристичної галузі та здійснюється з метою створення умов для інтелектуального, духовного та професійного розвитку студентів і їх самореалізації. Забезпечення гармонійного розвитку особистості майбут-

ного фахівця туризму неможливе без реалізації комплексного підходу організації позааудиторної діяльності студентів, зокрема формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу; стимулювання потреби у набутті знань і професійної майстерності; виховання професійної культури на основі полікультурних, історичних, географічних і спеціальних професійних знань, формування умінь діалогічного та міжкультурного спілкування тощо.

Під принципами виховання у туризмі слід розуміти конкретні рекомендації щодо досягнення цілей туристського виховання, що стосуються [8]: регулювання різноманітних і змістових стосунків учасників туристської діяльності, тому що за характером власного існування вони мають суб'єктивний характер; з'ясування провідних тенденцій виховання особистості засобами туризму; розв'язання суперечностей процесу виховання й умов досягнення успіхів у навчально-виховному процесі; визначення змісту, методів і форм виховної діяльності тощо. Отже, принципи туристського виховання, по-перше, базуються на закономірностях виховання та виховного процесу в туризмі; по-друге, встановлюють систему вимог до визначення, опрацювання й обґрунтування цілей, ідеалів, змісту, методів, форм туристського виховання та методичних основ їх запровадження у туристську практику; по-третє, визначають загальну і специфічну спрямованість виховання суб'єктів туризму; по-четверте, є основними положеннями, на яких ґрунтуються при організації виховних заходів; по-п'яте, визначають характер діяльності суб'єктів щодо самовдосконалення; по-шосте, визначають перспективні напрями розвитку теорії та практики туристського виховання тощо.

Ми визначаємо такі конкретні принципи полікультурного виховання майбутніх фахівців з туристичної галузі в процесі позааудиторної діяльності: полікультурності, професійної спрямованості, активності, компетентності, мотивації, діяльності, ефективності (результативності).

Опора на ці принципи дала змогу обґрунтувати педагогічні умови полікультурного виховання майбутніх фахівців із туристичної галузі у процесі позааудиторної діяльності, а саме: єдність і взаємозв'язок позааудиторної діяльності з полікультурного виховання з навчальним процесом, виходячи з сутності власне позааудиторної, а не позанавчальної діяльності; цілісність і системність полікультурного виховання майбутніх фахівців із туристичної галузі у процесі позааудиторної діяльності як підсистеми виховної роботи вищого навчального закладу; педагогічної підтримки полікультурного виховання майбутніх фахівців із туристичної галузі у процесі позааудиторної діяльності

(навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення, підготовка викладача та куратора до полікультурного виховання тощо).

Розглянемо ці педагогічні умови детальніше.

Позанавчальна діяльність студентів стає провідною формою організації діяльності студентів у ВНЗ. Так, якщо раніше студенти та викладачі надавали другорядного значення позанавчальній діяльності в університеті, віддаючи перевагу традиційним лекціям, практичним заняттям тощо, то сьогодні позанавчальна діяльність є рівноправним, рівнозначним та однаково важливим компонентом навчально-виховного процесу у вищій школі [10, с. 104].

У процесі виховання та в позанавчальній діяльності вирішальним фактором є їх єдність у постановці мети та завдань, у цілісності та взаємодоповненні цих двох процесів. Адже, якщо завдання та цілі виховання можуть бути реалізовані й у процесі навчання, і у процесі позанавчальної діяльності, то позанавчальна діяльність, головним чином, спрямована на вирішення виховних завдань у позанавчальний час та передбачає такі види та форми діяльності, які не пов'язані з процесом навчання та ґрунтуються на захопленнях та інтересах студентів. Сама позанавчальна діяльність передбачає вільний вибір студентів, натомість навчальний процес такого вибору не надає.

Взаємозв'язок навчання і виховання – фундаментальний педагогічний принцип. Сучасна вітчизняна педагогічна теорія розглядає навчання і виховання в єдності, що передбачає не заперечення специфіки навчання і виховання, а глибоке пізнання суті, функцій, організації, засобів і форм, методів навчання і виховання. Позааудиторна робота є сполучною ланкою між навчанням і позанавчальною діяльністю, має певні переваги у цьому напрямі: широке охоплення студентів різноманітними і цікавими формами організації дозвілля, добровільність виявлення інтересу до навчальних предметів або діяльності, пов'язаної з ними, задоволення інтересів учнів у галузях знань, що виходять за межі шкільної програми [7, с. 2]. Навчальні плани та програми з предметів гуманітарного, соціально-економічного, фундаментального і професійно орієнтованого циклів, професійної практики та плани позааудиторної діяльності студентів визначають зміст виховної роботи.

Ефективність позааудиторної діяльності студентів залежить від стійкого режиму навчальних занять і постійної системи позааудиторної діяльності студентів, поєднаних між собою часом, місцем проведення та педагогічним керівництвом. Позааудиторні заходи не завжди проводяться у час, визначений розпорядком дня, а також іноді спостерігається форма-

лізм при проведенні позааудиторних заходів. При складанні розкладу позааудиторної діяльності необхідно звертати увагу на чіткість режиму роботи студентських клубів, гуртків, секцій тощо, а також врахувати те, що частина студентів не зможуть займатися у вихідні та святкові дні [4, с. 67]. Ефективної систематичної діяльності студентів у навчальний і позанавчальний час можна домогтися узгодженням розкладу навчальних занять (лекцій, семінарських і лабораторних занять) та розкладу позааудиторних заходів, який включає розклад роботи студентських об'єднань, розклад роботи предметних гуртків, розклад роботи гуртків художньої самодіяльності та розклад роботи спортивних секцій [6]. Таким чином, розпорядок дня та розклади навчальних занять і позааудиторних заходів дають можливість забезпечити постійний режим діяльності студентів у навчальний і позанавчальний час, зробити їх день змістовним і насиченим.

У виховній роботі майже не використовуються форми роботи, які передбачають цикл, систему взаємопов'язаних позааудиторних заходів і розкривають відповідну тему чи напрям виховання майбутніх фахівців. Проведення циклу позааудиторних заходів, що розкривають конкретну тему чи напрям виховання (клуби, театральні колективи, музеї тощо) передбачають комплексні форми. В основному позааудиторні заходи мають одноразовий або масовий характер і майже не мають ефективного впливу. Визначення конкретного часу на позааудиторну діяльність студентів, складання узгодженого з навчальним процесом розкладу позааудиторних заходів дає змогу педагогічному та студентському колективам працювати ритмічно, не допускати накладок у використанні приміщень, проведенні заходів тощо. Розклад позааудиторних заходів передбачає ритмічність роботи студентських об'єднань, клубів, гуртків, лекторіїв, секцій (день, час і місце проведення їх занять із визначенням відповідального за їх проведення). Він складається на основі розкладу роботи клубів, гуртків, секцій тощо. Визначивши дні занять для кожного студентського об'єднання, проректор із виховної роботи, а на факультеті – заступник декана з виховної роботи на основі розкладів роботи, складених їх керівниками, складає розклад роботи за такою схемою: тиждень і день занять, час, місце, керівник [4, с. 127].

Ефективність позааудиторної діяльності студентів неможлива без науково-методичного забезпечення: під час роботи над підручниками, навчальними, методичними, навчально-наочними посібниками передбачити впровадження розробленої системи гуманістичного виховання у позанавчальній діяльності; вивчати, узагальнювати досвід викладачів, кураторів, вихователів, керівників гуртків і секцій, органів студентського

самоврядування щодо організації гуманістичного виховання у позанавчальній діяльності та сприяти його поширенню в педагогічних колективах вищих закладів освіти всіх рівнів акредитації [2, с. 18].

Навчальна та позааудиторна діяльність студентів університету потребує відповідних умов, що становлять навчально-матеріальну базу. Навчально-матеріальна база – це відповідно обладнані аудиторії, лабораторії та інші навчальні приміщення. Проте аналіз практики показує, що вищі навчальні заклади не мають належної навчальної бази. Тому в окремих із них навчання відбувається у дві зміни, що не відповідає рекомендаціям фізіологів і гігієністів щодо режиму навчальної діяльності студентів. Ще складнішою є проблема матеріальної бази позааудиторної діяльності студентів, оскільки для роботи студентського клубу, гуртка чи секції потрібне відповідно обладнане приміщення.

Недостатня педагогічна майстерність частини викладачів, які не спроможні яскраво виступити перед аудиторією, пояснити нове завдання, допомогти раціонально організувати самостійну позанавчальну роботу, розв'язати суперечливі проблеми, використовувати під час занять та поза ними сучасні форми навчання та виховання, досвід педагогів-новаторів [5, с. 74].

Неодмінною умовою є педагогічна компетентність, спеціальна психолого-педагогічна підготовленість вчителя до виховної роботи (готовність до сприйняття інноваційних методик, оволодіння новітніми виховними технологіями, врахування вікових та індивідуальних особливостей підлітків тощо), що сприяє вдалій побудові організації різних видів діяльності [1, с. 10].

Низку ефективних заходів щодо підготовки викладачів до виховної діяльності наводить Н. Яремчук [11].

Педагогічні читання – форма позааудиторної роботи щодо формування у майбутніх педагогів позитивного ставлення до виховної діяльності, поглибленого інтересу до психолого-педагогічної літератури. Студентам рекомендували прочитати твори, які розкривали специфіку виховної роботи. Під час обговорення книг на педагогічну тематику необхідно акцентувати увагу на професійних якостях вихователя та його вмінні створювати сприятливе виховне середовище, вчити трансформувати педагогічні ідеї твору на сучасні обставини, активізувати бажання студентів удосконалювати власні якості, знання й уміння виховної роботи.

Зустрічі з учителями-вихователями сприяють тісному зв'язку теорії з практикою, поглибленню знань студентів щодо специфіки виховної роботи, формуванню у них професійного інтересу. Теми таких зустрічей відповідали певним напрямам виховної діяльності.

Значним внеском у підготовку студентів до виховної діяльності є гуртки. Основне їх завдання полягає у формуванні прикладних умінь, розвитку потреби у творчій діяльності, професійній самоосвіті, формуванні системи педагогічних поглядів і переконань, оволодінні навичками науково-дослідної роботи тощо.

Тренінги – групова форма роботи, що сприяє самопізнанню студентів, усвідомленню ними своїх здібностей, особистісних рис, формуванню позитивної самооцінки й оволодінню способами особистісного вдосконалення.

Таким чином, провідними принципами полікультурного виховання майбутніх фахівців із туристичної галузі у процесі позааудиторної діяльності є принципи полікультурності, професійної спрямованості, активності, компетентності, мотивації, діяльності, ефективності (результативності), на використанні яких базуються відповідні педагогічні умови: єдність і взаємозв'язок позааудиторної діяльності з полікультурного виховання з навчальним процесом, виходячи з сутності власне позааудиторної, а не позанавчальної діяльності; цілісність і системність полікультурного виховання майбутніх фахівців із туристичної галузі у процесі позааудиторної діяльності як підсистеми виховної роботи вищого навчального закладу; педагогічної підтримки полікультурного виховання майбутніх фахівців із туристичної галузі у процесі позааудиторної діяльності (навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення, підготовка викладача та куратора до полікультурного виховання тощо).

До подальших напрямів дослідження відносимо розробку моделі полікультурного виховання майбутніх фахівців із туристичної галузі у процесі позааудиторної діяльності.

1. *Бабкіна М. І.* Формування активної громадянської позиції підлітків у позакласній виховній роботі загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 — “Теорія та методика виховання” / *М. І. Бабкіна*. — К., 2009. — 20 с.
2. *Бобко Л. О.* Гуманістичне виховання студентів вищих навчальних закладів фінансово-економічного профілю у позанавчальній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 — “Теорія та методика професійної освіти” / *Лариса Олександрівна Бобко*. — К., 2004. — 20 с.
3. *Волкова Н. П.* Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів / *Н. П. Волкова*. — К. : Видавничий центр “Академія, 2001. — 576 с.
4. *Галєєва А. П.* Організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / *Антоніна Петрівна Галєєва*. — Дрогобич, 2009. — 256 с.
5. *Довгополова Я. В.* Формування толерантних відносин студентів у полікультурному середовищі вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / *Яна Володимирівна Довгополова*. — Луганськ, 2007. — 226 с.

6. Жук В. П. Навчально-виховна робота у професійно-технічних навчальних закладах // Бібліотечка профтехпедагогіки. — Вип. 1. — Львів : ВМС, 2004. — 40 с.
7. Захаров С. В. Формування пізнавальних інтересів учнів основної школи у процесі позакласної роботи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 “Теорія та методика виховання” / С. В. Захаров. — К., 2001. — 20 с.
8. Пазенок В. С. Філософія туризму : навчально-методичний посібник / В. С. Пазенок, В. К. Федорченко. — К. : Кондор, 2004. — 268 с.
9. Федорченко В. К. Педагогіка туризму : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко. — К. : Слово, 2004. — 296 с.
10. Шехавцова С. О. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Світлана Олександрівна Шехавцова. — Луганськ, 2009. — 223 с.
11. Яремчук Н. Я. Підготовка студентів класичного університету до виховної діяльності у загальноосвітній школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Ярославівна Яремчук. — Вінниця, 2007. — 229 с.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2011

Ю. Матвиив-Лозинская

Педагогические условия поликультурного воспитания специалистов туристической сферы во внеаудиторной деятельности

В статье обоснованы педагогические условия поликультурного воспитания будущих специалистов туристической отрасли в процессе внеаудиторной деятельности, которые базируются на конкретизированных принципах туристического воспитания: поликультурности, профессиональной направленности, активности, компетентности, мотивации, деятельности, эффективности (результативности).

Ключевые слова: педагогические условия, поликультурное воспитание, туристическая отрасль.

Yu. Matviyiv-Lozynska

Pedagogical Conditions of Multicultural Education of Specialists of Tourist Sphere in the Process of Extracurricular Activity

The article grounds pedagogical conditions of multicultural education of future specialists of tourist industry in the process of extracurricular activities based upon the following principles of tourist education: multiculturalism, professional approach, activity, competence, motivation, activities, effectiveness.

Key words: pedagogical conditions, multicultural education, tourist industry.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник Л. Ю. Султанова